

УДК 343.21
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2022.16>

О. В. Ус
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0002-9035-822X*

КОНЦЕПЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню кримінально-правового регулювання, його змісту та структури, системи наукових поглядів, способів розуміння та тлумачення у правовій літературі. З'ясовано сутність та структуру кримінально-правового регулювання як виду правового та соціального регулювання, інструмент (засіб) кримінально-правового регулювання як впорядкування суспільних відносин шляхом їх регулювання та охорони та способи здійснення кримінально-правового регулювання.

Доведено, що кримінально-правове регулювання становить передбачення кримінально значимого діяння (поведінки) у кримінальному законі (кримінально-правовій нормі) з метою впорядкування суспільних відносин.

Обґрунтовано, що кримінально-правове регулювання: є видом правового регулювання і володіє притаманними йому властивостями з урахуванням специфіки, обумовленої завданнями і функціями, предметом і методом кримінального права; характеризується впорядкуванням суспільних відносин за допомогою кримінально-правових засобів (норм та інститутів кримінального права); поширюється на заздалегідь не визначену кількість тотожних випадків; має нормативний характер і полягає у створенні законодавчої моделі заборон вчинення відповідних діянь (основний спосіб регулювання) та дозволянь (допоміжний спосіб регулювання); адресується неперсоніфікованому колу осіб; здійснюється, як правило, протягом тривалого часу – з моменту набуття конкретною кримінально-правовою нормою чинності і до моменту втрати нею чинності; являє соціально-політичну оцінку відповідної категорії діянь, надаючи їм кримінально-правового значення; має превентивний характер, водночас може носити й заохочувальний характер у разі допоміжного (додаткового) способу такого регулювання; є юридичною підставою застосування кримінально-правового впливу (в тому числі й кваліфікації) до особи, яка вчинила кримінально значиме діяння.

Досліджено розмежування кримінально-правового регулювання та кримінально-правового впливу, в тому числі кваліфікації кримінально значимих діянь та заходів кримінально-правового впливу.

Ключові слова: правове регулювання, кримінально-правове регулювання, кваліфікація в кримінальному праві, кримінально-правовий вплив, кримінально-правова норма.

U s O. V. THE CONCEPT OF CRIMINAL LAW REGULATION

The article is devoted to the study of criminal law regulation, its content and structure, the system of scientific views, methods of understanding and interpretation in legal literature. The essence and structure of criminal law regulation as a type of legal and social regulation, the tool (means) of criminal law regulation as the ordering of social relations by means of their regulation and protection, and ways of implementing criminal law regulation are clarified.

It has been proven that criminal law regulation is the provision of a criminally significant act (behavior) in the criminal law (criminal law norm) with the aim of regulating social relations.

It is substantiated that criminal law regulation: is a type of legal regulation and has its inherent properties, taking into account the specificity determined by the tasks and functions, subject and method of criminal law; is characterized by the regulation of social relations with the help of criminal legal means (norms and institutions of criminal law); applies to an unspecified number of identical cases; has a regulatory nature and consists in creating a legislative model of prohibitions of the relevant acts (main method of regulation) and permits (auxiliary method of regulation); addressed to an impersonal circle of persons; is carried out, as a rule, over a long period of time – from the moment a specific criminal law norm enters into force and until the moment it loses its validity; represents a socio-political assessment of the relevant category of actions, giving them a criminal-legal significance; has a preventive nature, at the same time it can have an encouraging nature in the case of an auxiliary (additional) method of such regulation; is a legal basis for the application of criminal-legal influence (including qualifications) to a person who has committed a criminally significant act.

The distinction between criminal-legal regulation and criminal-legal influence, including the qualifications of criminally significant acts and measures of criminal-legal influence, has been studied.

Key words: legal regulation, criminal law regulation, qualification in criminal law, criminal law influence, criminal law norm.

Гармонійне існування та розвиток суспільства потребує встановлення державою належних правил, виконання яких гарантує та забезпечує стабільність і впорядкованість суспільних відносин, утвердження справедливості, створення адекватних та ефективних умов для дії та розвитку соціальної, економічної, духовної сфер життя, безпеку, правопорядок, свободу та спокій у суспільстві.

Кримінальне право як галузь права покликана виконувати відповідні завдання та має певні функції. Кримінальний закон складається з кримінально-правових норм та інститутів, які мають різну правову природу, зміст, цілі, підстави й механізм застосування, кримінально-правове значення тощо. Водночас об'єднуювальним фактором таких норм та інститутів є завдання,

що поставлені перед кримінальним законодавством – правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 1 КК).

Виконання завдань та реалізація функцій кримінального права обумовлені кримінально-правовим регулюванням як одним із фундаментальних понять (категорій) кримінального права. Водночас єдності позицій щодо розуміння кримінально-правового регулювання, його сутності, змісту, структури, меж, механізму тощо в науці кримінального права не досягнуто. Дискусії, що ведуться з приводу окресленої проблематики, потребують наукового осмислення й аналізу, породжують необхідність розробки рекомендацій щодо удосконалення кримінального закону й практики його застосування.

Кримінально-правове регулювання є видом правового регулювання, яке, у свою чергу, є різновидом соціального регулювання. У теорії права соціальне регулювання розглядається як *впорядкування* людської діяльності в суспільстві шляхом опрацювання й суспільного схвалення правил поведінки [1, с. 516]; правове регулювання визначається як *впорядкування* суспільних відносин за допомогою юридичних засобів (норм права, нормативно-правових актів, актів застосування права, актів реалізації прав та обов'язків тощо) [1, с. 516]; здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів *упорядкування* суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [2, с. 489].

У літературі з теорії права висловлено два основних підходи щодо розуміння правового регулювання і його співвідношення з правовим впливом. Так, окремі науковці до правового регулювання відносять усі види, форми та засоби *впливу* права на свідомість і поведінку людини. Інші дослідники (приміром, М. Ф. Орзіх [3, с. 56]) спростовують таку позицію й акцентують увагу на необхідності розмежування понять «правове регулювання» та «правовий вплив».

Слід зазначити, що, розглядаючи правове регулювання доволі широко, – як будь-який прояв права (його існування та застосування взагалі), науковці вимушені виділяти різні аспекти регулювання, його форми, стадії тощо (приміром, розглядати правове регулювання у двох аспектах, рівнях або у бінарній єдності), а також змушені знаходити відповідь на питання, що саме поєднує між собою такі різні й за об'єктом, і за суб'єктивним складом, структурою, межами тощо стадії регулювання чи його аспекти, а також завдяки чому ці процеси (явища) взагалі належать до правово-

го регулювання. Оскільки виникає закономірне питання – чому примусове застосування до особи будь-яких заходів впливу (приміром, заходів кримінально-правового впливу) свідчить про правове регулювання, а не про застосування правових норм, здійснення правового впливу тощо?

Так, О. Ф. Скакун виокремлює два види механізму правового регулювання: а) простий і б) складний. Простий процес правового регулювання припускає використання лише одного державно-владного акта – нормативно-правового. Індивідуалізацію прав і обов'язків здійснюють самі суб'єкти, до яких цей акт звернений. Складний процес правового регулювання передбачає наявність двох актів державно-владного характеру, один із яких – нормативно-правовий, а другий – акт застосування норм права (індивідуальний акт). При цьому стадії правового регулювання залежать від правової поведінки суб'єкта – правомірної чи неправомірної [2, с. 504].

Крім того, в літературі з теорії права правове регулювання поділяють на види залежно від «обсягу» суспільних відносин, на які воно поширюється, а саме: а) нормативне (загальне), що покликане забезпечити єдиний порядок і стабільність регулювання, та б) індивідуальне регулювання, що забезпечує врахування конкретної обстановки, своєрідність певної юридичної ситуації [2, с. 496]. Водночас ці два види правового регулювання різняться не лише «обсягом» суспільних відносин, але й об'єктом такого регулювання, суб'єктивним складом, моментом виникнення та припинення, підставою, структурою й механізмом здійснення тощо.

Дослідження наукової літератури з теорії права дає можливість стверджувати про відсутність єдності позицій щодо розуміння окремих питань проблематики правового регулювання, окрім визнання, що правове регулювання як різновид соціального регулювання полягає в упорядкуванні суспільних відносин за допомогою правил, що відтворені у правових нормах.

Якщо в теорії права дискусійним залишається питання щодо обсягу поняття правового регулювання, то у кримінально-правовій доктрині на перше місце виходить саме полеміка щодо об'єкта та предмета правового регулювання (поведінка людей, суспільні відносини, кримінально-правові відносини тощо).

Окремі науковці зазначають, що кримінальне право регулює суспільні відносини, а саме кримінально-правові відносини, які виникають (складаються) між державою та особою у зв'язку із вчиненням такою особою кримінального правопорушення та покладенням на неї відповідальності (покарання та інших заходів кримінально-правового впливу). Так, на думку Ю. В. Бауліна, кримінальне право регулює суспільні відносини між державою й особами,

які вчиняють злочини (кримінально-правові суспільні відносини), а кримінально-правове регулювання характеризується як урегульована кримінальним правом діяльність держави щодо застосування кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчиняють злочини, об'єктом кримінально-правового регулювання є кримінально-правові суспільні відносини, що виникають між державою й особами, які вчиняють злочини [4, с. 24-25]. Таким чином, на думку Ю. В. Бауліна, кримінально-правове регулювання виникає з моменту вчинення кримінального правопорушення, тобто існує лише у разі вчинення кримінального правопорушення, і полягає у застосуванні заходів кримінально-правового характеру. О. В. Наден зазначає, що кримінальне право не регулює жодних інших суспільних відносин, крім тих, які складаються між державою та особами, що вчиняють кримінальні правопорушення, з приводу покладення на останніх кримінальної відповідальності або звільнення від неї [5, с. 17, 19]. Схожу позицію висловлюють Ю. А. Пономаренко [6, с. 151] на інші науковці.

Звернувши увагу на доцільність розглядати кримінально-правове регулювання як у широкому, так і у вузькому значеннях, Н. О. Гуторова зробила акцент на оцінці кримінально-правового регулювання як впорядкування суспільних відносин правовими засобами, зазначивши, що регулювання кримінально-правових відносин – це впорядкування за допомогою норм кримінального права і сукупності правових засобів суспільних відносин між особою, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, і державою з приводу застосування кримінальної відповідальності та (або) інших заходів кримінально-правового характеру [7, с. 107].

У науковій літературі висловлена позиція, згідно з якою кримінальне право регулює два види (дві самостійні групи) суспільних відносин: а) суспільні відносини, забезпечення охорони яких регламентоване кримінальним законом (ч. 1 ст. 1 КК), тобто відносини у зв'язку з утриманням особи від вчинення суспільно небезпечних діянь, тобто попереджувальні суспільні відносини, що виникають між державою і особами, які не вчиняють кримінальне правопорушення, та б) суспільні відносини, а саме кримінально-правові суспільні відносини, що виникають між державою і особою, яка вчинила кримінальне правопорушення. Розвиваючи такий підхід, О. В. Наден зазначає, що кримінально-правове регулювання здійснюється на двох рівнях: а) нормативному (законотворчому, правотворчому) та б) індивідуальному (правозастосовчому), тобто включає як законотворення, так і правозастосування [5, с. 243]. Вважаємо, що процес законотворення є окремою діяльністю дер-

жави в особі відповідних уповноважених органів, який не можна визнати кримінально-правовим регулюванням, оскільки останнє виникає лише у разі набрання чинності кримінально-правовою нормою (кримінальним законом), проте в жодному разі не під час законодавчої процедури.

В. М. Киричко також пропонує розрізняти два аспекти кримінально-правового регулювання: по-перше, це регулювання суспільних відносин кримінально-правовими нормами після того, як вони набрали чинності; по-друге, регулювання відносин, що виникають у зв'язку із фактичним вчиненням суспільно небезпечних діянь, передбачених КК [8, с. 193–194]. Не заперечуючи в цілому основну ідею такого підходу, зазначимо, що він базується на широкому розумінні кримінально-правового регулювання як власне існування кримінально-правових норм та їх застосування у разі вчинення кримінального правопорушення, в результаті чого й потребує виокремлення аспектів (видів, стадій) кримінально-правового регулювання.

Окрема група дослідників вважає, що об'єктом кримінально-правового регулювання є не лише суспільні відносини, які пов'язані з утриманням осіб від вчинення кримінального правопорушення, чи відносини, що виникають унаслідок вчинення кримінального правопорушення, але й суспільні відносини, що складаються при вчиненні діянь, які не є кримінально протиправними через неосудність особи, недосягнення нею віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, наявність обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння [7, с. 107; 9, с. 65–66; 10, с. 249].

Доцільно відмітити, що в теорії права висловлена позиція, відповідно до якої сфера правового регулювання є тією сферою соціального простору, де існують суспільні відносини, що можуть врегулюватися правом, тобто можуть пройти через волю і свідомість людей (не можна регулювати дії, вчинені в стані неосудності або фізичного примусу) [2, с. 492]. У кримінально-правовій літературі цей підхід розвинув Ю. А. Пономаренко, який зазначає, що якщо виходити з неототожнення кримінального права та кримінального закону й розуміння того, що окремі приписи першого містять норми іншої галузевої належності, то слід дійти висновку, що не належать до предмета кримінально-правового регулювання ті відносини, які регулюються нормами інших галузей права, що в силу різних причин містяться у кримінальному законі. Тому не регулюються кримінальним правом суспільні відносини, що складаються у зв'язку із вчиненням діянь, які унаслідок різних причин (неосудність, недосягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, тощо) не є злочинами [6, с. 150].

Поділяючи в цілому загальноприйнятий підхід щодо неототожнення системи права та системи законодавства, галузі права та галузі законодавства, кримінального права та кримінального закону (законодавства), які у філософському розумінні співвідносяться як зміст та форма, звернемо увагу на декілька моментів, які, на наш погляд, доцільно враховувати в межах предмета цього дослідження: а) кримінальний закон (законодавство) є вираженням кримінального права. Водночас, оскільки до системи кримінально-правового регулювання на сьогодні не віднесені неправові (не унормовані) регулятори, приміром, звичаї, принцип аналогії, судовий прецедент тощо, то для дослідження власне кримінально-правового регулювання можна говорити про збіг кримінального права та кримінального законодавства; б) в основі кримінального права як галузі права лежить КК, який становить кримінальне законодавство. Інші ж нормативно-правові акти не є джерелом (як мінімум, основним) кримінального права. Навпаки, в інших матеріальних галузях права наявна протилежна ситуація, оскільки їх джерелом визнається сукупність нормативно-правових актів різного виду (характеру) та юридичної сили; в) при дослідженні кримінально-правового регулювання основний акцент доцільно робити на тому, що регулювання здійснюється шляхом встановлення відповідних правил поведінки, які передбачені кримінально-правовими нормами. Відсутність галузевої правової норми виключає наявність галузі права. Право як галузь без норми права існувати не може.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати про відсутність єдності позицій щодо проблематики кримінально-правового регулювання в доктрині кримінального права і про його аналіз в контексті об'єкта та предмета регулювання. Для з'ясування сутності та змісту кримінально-правового регулювання доцільно встановити, що саме регулює право, в тому числі й кримінальне. Що є інструментом (засобом) кримінально-правового регулювання? За допомогою чого або у який спосіб здійснюється кримінально-правове регулювання?

М. Й. Коржанський стверджував, що «право взагалі, кримінальне право у тому числі, є інструментом суспільного регулювання. Воно придатне лише для регулювання суспільних відносин. Ні для чого іншого право не придатне» [11, с. 19–20]. Як зазначає Н. О. Гуторова, метою регулювання кримінально-правових відносин є охорона найважливіших соціальних цінностей від суспільно небезпечних посягань шляхом скорочення останніх до мінімального рівня, а способами досягнення цієї мети – попередження вчинення злочинів

шляхом застосування заходів кримінально-правового характеру [7, с. 109].

Термін «регулювання» походить від латинського слова *regulo* – правило і означає підпорядковувати певному правилу, порядку, упорядковувати [12]. Лексичне значення поняття «регулювання» свідчить про те, що це дія (діяльність), процес, існування правил. Тобто встановлення державою відповідних правил співжиття та їх існування, чинність, передбаченість у нормативно-правовому акті визначає регулювання суспільних відносин за допомогою цих правил – правових норм. Таким чином, правове регулювання завжди відбувається за наявності (на підставі) певної правової норми. Норма права – обов'язкове, формально визначене, цілісне, логічно завершене правило поведінки загального характеру, що відповідає визнаній у суспільстві мірі свободи, рівності та справедливості, закріплюється у джерелі права, передбачає можливість застосування примусу з метою регулювання та охорони суспільних відносин [1, с. 333]. Тобто саме норма права є інструментом (засобом) правового регулювання як впорядкування суспільних відносин шляхом їх регулювання та охорони.

На підставі дослідження наукової літератури з теорії права та з урахуванням ознак правового регулювання, вироблених у теорії права [1, с. 518], враховуючи завдання та функції, предмет і метод кримінального права, висловимо позицію щодо основних характеристик (ознак, властивостей) кримінально-правового регулювання:

1) є видом правового регулювання і характеризується притаманними йому ознаками з урахуванням специфіки, обумовленої завданнями і функціями, предметом і методом кримінального права;

2) характеризується впорядкуванням суспільних відносин за допомогою кримінально-правових засобів (норм та інститутів кримінального права). Тобто воно полягає саме в упорядкуванні суспільних відносин, а не у їх відновленні чи відшкодуванні спричиненої шкоди тощо;

3) поширюється на заздалегідь не визначену кількість тотожних випадків (має абстрактний характер);

4) має нормативний характер і полягає у створенні законодавчої моделі заборон вчинення відповідних діянь. Основним способом кримінально-правового регулювання є передбачення у кримінально-правових нормах заборон. Керуючись відповідними критеріями (параметрами), законодавець встановлює кримінально-правову охорону певних суспільних відносин, урегульованих іншими галузями права, шляхом передбачення кримінально-правових заборон. Такі кримінально-правові заборони на етапі їх передбачення в КК законодавець встановлює шляхом опису найбільш істотних юридично значимих ознак у дис-

позиції кримінально-правової норми як окремого складу кримінального правопорушення. Досліджуючи особливості кримінально-правових заборон як регуляторів суспільних відносин, В. М. Киричко стверджує, що вони мають зміст, відмінний від інших правових заборон, і в такому значенні виступають самостійним правовим регулятором суспільних відносин. Наявність у КК відповідних заборон означає, що фізичні особи повинні їх дотримуватись при виборі варіантів своєї поведінки, виходячи зі змісту таких заборон [8, с. 197].

Водночас слід зауважити, що кримінально-правове регулювання передбачає не лише заборони, але й дозволяння, які є допоміжним способом такого регулювання. На відміну від основного способу кримінально-правового регулювання (заборони), допоміжний спосіб (дозволяння) не має самостійного значення, а використовується разом із основним способом (додатково до основного) для посилення та забезпечення (оптимізації) його дії;

5) адресується неперсоніфікованому колу осіб. Воно не має суб'єктного складу, здійснюється без участі конкретних суб'єктів, і, за загальним правилом, не пов'язане з правомірною чи протиправною поведінкою осіб. Його існування обумовлене чинністю кримінального закону у часі, просторі та за колом осіб;

6) здійснюється, як правило, протягом тривалого часу – з моменту набуття конкретною кримінально-правовою нормою чинності і до моменту втрати нею чинності. Існування кримінально-правової норми, її чинність і є кримінально-правовим регулюванням;

7) цей вид регулювання являє не кримінально-правову оцінку вчиненого, а соціально-політичну оцінку відповідної категорії діянь, надаючи їм кримінально-правового значення;

8) за загальним правилом, має превентивний характер (попереджує про неприпустимість порушень приписів (заборон), що містяться у кримінально-правових нормах). Водночас може мати й заохочувальний характер у разі допоміжного (додаткового) способу такого регулювання;

9) є юридичною підставою застосування кримінально-правового впливу до осіб, які вчинили кримінально значиме діяння, в тому числі є юридичною підставою кримінально-правової оцінки (кваліфікації) вчиненого.

Формування нормативно-правової підстави, юридичної бази, тобто створення і передбачення кримінально-правових норм та відображення правових принципів у кримінальному законі, обрання із систематизованих способів, методів та типів правового регулювання тих, що є найбільш придатними, доцільними для ефективного кримінально-правового регулювання суспільних відносин, і є кримінально-правовим регулюванням.

Проведене дослідження не вирішує усієї проблематики кримінально-правового регулювання, проте дає можливість визначити концептуальні положення *кримінально-правового регулювання*, що являє передбачення кримінально значимого діяння (поведінки) у кримінальному законі (кримінально-правовій нормі) з метою впорядкування суспільних відносин.

Як уже зазначалося, в теорії права передбаченість правової норми у нормативно-правовому акті називається простим правовим регулюванням суспільних відносин. І лише коли правило, передбачене правовою нормою, порушується (не виконується), то виникає складне правове регулювання, оскільки до простого додається ще й індивідуальне правове регулювання, що формалізується в індивідуальному акті застосування норм права.

Що стосується кримінально-правового регулювання, то вважаємо за доцільне висловити з цього приводу такі міркування:

1. Кримінальне право як галузь публічного права здійснює правове регулювання публічних відносин (є видом публічного правового регулювання), що зумовлює його специфіку.

2. Кримінально-правове регулювання полягає у передбаченні в кримінальному законі кримінально значимого діяння (кримінального правопорушення; діяння, що не є кримінально протиправним, проте має кримінально-правове значення; посткримінальної поведінки особи) і кримінально-правових наслідків у разі його вчинення.

3. Вчинення такого діяння викликає відповідну реакцію держави – діяльність, що характеризується примусовим характером і полягає у кримінально-правовому впливі на особу, яка вчинила кримінально значиме діяння, оскільки без кримінально-правового впливу в такому разі не будуть досягнуті завдання кримінального права.

Дотримання приписів кримінально-правових норм (кримінально-правових заборон) свідчить про правомірну поведінку осіб та ефективність кримінально-правового регулювання. Порушення кримінально-правових заборон свідчить про протиправну поведінку, що викликає відповідну реакцію держави – кримінально-правовий вплив і виникнення правозастосовних відносин забезпечувального та відновлювального характеру. Вчинення кримінально значимого діяння вимагає його кримінально-правової оцінки (кваліфікації) та застосування заходів кримінально-правового впливу. Тобто якщо кримінально-правову норму було порушено, то вже здійснюється не кримінально-правове регулювання, а кримінально-правовий вплив.

Вважаємо недоцільним розглядати кримінально-правове регулювання як складову кримінально-правового впливу [6, с. 150], або ото-

тожнювати кримінально-правове регулювання та кримінально-правовий вплив, або розглядати кримінально-правовий вплив як додатковий вид (відповідний аспект) кримінально-правового регулювання (ускладнюючий елемент кримінально-правового регулювання), що має індивідуалізований характер, оскільки: а) кримінально-правове регулювання існує незалежно від порушень заборон, що містяться у кримінально-правових нормах, воно існує поки існує кримінально-правова норма, що передбачає заборону (склад кримінального правопорушення) або дозволення (приміром, добровільну відмову при незакінченому кримінальному правопорушенні); б) кримінально-правове регулювання має превентивний характер, тоді як діяльність як реакція на вчинення кримінально значимого діяння (кримінально-правовий вплив) має відновлювальний характер (відновлення соціальної справедливості та недопущення в подальшому вчинення таких діянь); в) кримінально-правове регулювання має типізований деперсоніфікований характер, тоді як кримінально-правовий вплив має конкретизований, індивідуалізований, персоніфікований характер та визначений суб'єктний склад; г) кримінально-правове регулювання суспільних відносин здійснюється лише нормативно-правовим актом – кримінальним законом. Правозастосовчий акт, що приймається на підставі та в порядку, передбаченому нормативно-правовим актом, свідчить про наявність реакції держави на порушення встановлених нею правил (кримінально-правових норм) і полягає вже не у регулюванні суспільних відносин, а у кримінально-правовому впливі на особу, яка вчинила кримінально значиме діяння; д) кримінально-правове регулювання здійснюється в межах нормативно забороняючих відносин, тоді як кримінально-правовий вплив відбувається в межах правозастосовних відносин; е) кримінальне право регулює суспільні відносини притаманними йому засобами – кримінально-правовими нормами і продовжує їх регулювати й після порушення кримінально-правової норми. Кримінально-правовий вплив відновлює суспільні відносини притаманними йому засобами – шляхом кримінально-правової оцінки вчиненого (кваліфікації) та застосування заходів кримінально-правового впливу; є) основним способом кримінально-правового регулювання є встановлення заборони – утримання від вчинення суспільно небезпечного діяння під загрозою застосування кримінально-правового впливу, на відміну від основного способу кримінально-правового впливу, яким є встановлення обмежень прав і свобод. Кримінально-правовий вплив здійснюється на підставі кримінально-правових норм, тобто кримінально-правове регулювання

є юридичною підставою кримінально-правового впливу, в тому числі й кримінально-правової оцінки (кваліфікації) вчиненого¹.

Підсумовуючи слід зазначити, що кримінально-правове регулювання становить передбачення кримінально значимого діяння (поведінки) у кримінальному законі (кримінально-правовій нормі) з метою впорядкування суспільних відносин. Кримінально-правове регулювання характеризується сукупністю ознак (властивостей), що зумовлені завданнями і функціями, предметом і методом кримінального права та визначають його сутність та структуру, інструмент (засіб) кримінально-правового регулювання, способи його здійснення та місце в системі кримінального права (кримінального законодавства), є юридичною підставою застосування кримінально-правового впливу (в тому числі й кваліфікації) до особи, яка вчинила кримінально значиме діяння.

Література

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 952 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Харків : Консум, 2001. 656 с.
3. Орзих М. Ф. Право и личность. Киев – Одесса : Вища школа, 1977. 143 с.
4. Баулін Ю. В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 23-28.
5. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія. Харків : Право, 2012. 272 с.
6. Пономаренко Ю. А. Що і як регулює кримінальне право? *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 149-153.
7. Гуторова Н. О. Регулювання кримінально-правових відносин: поняття, мета, способи та їх ефективність. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 106-110.
8. Киричко В. М. Про особливості кримінально-правових заборон та їх значення для регулювання суспільних відносин і застосування Кримінального кодексу України. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 193–197.

¹ Більш докладніше див. : [13, с. 69-102].

9. Шапченко С. Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: поняття та структура. *Вісн. Київ. нац. ун-ту. Юрид. науки*. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. Вип. 40. С. 63–67.

10. Бабаніна В. В. Предмет кримінально-правового регулювання як концептуальна основа механізму створення та реалізації кримінального законодавства. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 249-254.

11. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна : курс лекцій. Київ : Атіка, 2001. 432 с.

12. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/reghuljuvannja> (дата звернення: 01.10.2022).

13. Ус О. В. Теоретичні та прикладні проблеми кваліфікації в кримінальному праві України : монографія. Харків : Право, 2020. 704 с.